

WERELD *kanjers*

REIS MET DE TIJDCAPSULE

Naam: _____

Ontwerp omslag: Bananas.net
Ontwerp binnenwerk: Bananas.net
Opmaak binnenwerk: Bananas.net
Omslagillustratie: Alexander Sviridov/Shutterstock.com
Tekeningen: 3Link, Eugene and Louise, Sofie Kenens, Stef Ringoot
Illustratieverantwoording: © Gilivs, Romeinen.info, © Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarchief, Adobe Stock, Alexander Sviridov/Shutterstock.com, Bambuh/Shutterstock.com, Belgalmage, Foto Alfons Watteyne sr., Stadsarchief Brugge, Fotoverzameling, zie www.erfgoedbrugge.be, Andrey_Kuzmin/Shutterstock.com, Helen Hotson/Shutterstock.com, HiSunnySky/Shutterstock.com, Iconic Bestiary/Shutterstock.com, iStockphoto, Nicolas Economou/Shutterstock.com, revers/Shutterstock.com, Thitawat.Day/Shutterstock.com, Wikipedia/Willem van de Poll

NUR 100

© Plantyn nv, België

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever. Uitgeverij Plantyn heeft alle redelijke inspanningen geleverd om de houders van intellectuele rechten op het materiaal dat in dit leermiddel wordt gebruikt, te identificeren, te contacteren en te honoreren. Mocht u ondanks de zorg die daaraan is besteed, van oordeel zijn toch rechten op dit materiaal te kunnen laten gelden, dan kunt u contact opnemen met uitgeverij Plantyn.

WERELD *kanjers*

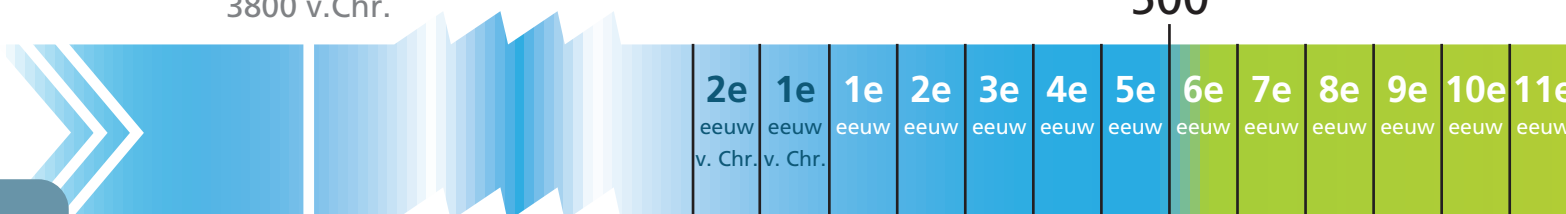
REIS MET DE TIJDCAPSULE

- ACTIVITEIT 1** Verkenning thema Reis met de tijdcapsule
- ACTIVITEIT 2** De prehistorische mens
- ACTIVITEIT 3** Alle wegen leiden naar Rome
- ACTIVITEIT 4** Met het kruis op tocht
- ACTIVITEIT 5** Een treinreis door de nieuwe tijden
- ACTIVITEIT 6** Een brug te ver?
- ACTIVITEIT 7** Een tijd van verandering
- ACTIVITEIT 8** Ik zie de toekomst
- ACTIVITEIT 9** Een testament voor de toekomst
- ACTIVITEIT 10** Train je brein
- ACTIVITEIT 11** Afronding thema Reis met de tijdcapsule

3800 v.Chr.

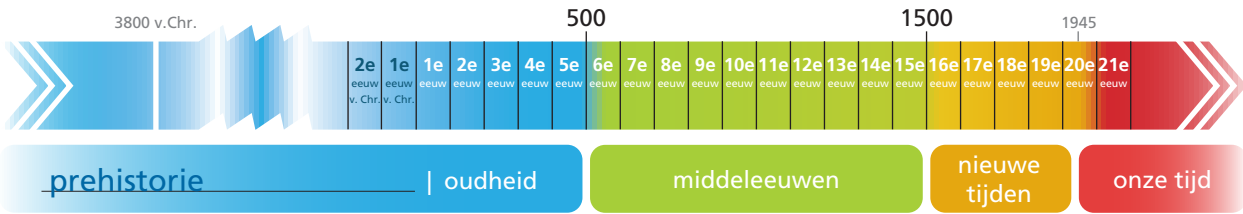
500

DIT KAN IK AL!

- Ik kan verschillende tijdperiodes op een tijdband situeren: prehistorie/oudheid, middeleeuwen ...
- Ik kan informatiebronnen gebruiken.

Situeer de prehistorie op de tijdband.

1 HOEKENWERK: LEVEN IN DE PREHISTORIE

Hoek 1: Voedsel

- Lees de tekst.
- Wat verandert er voor de mens? Vul het schema aan.
Kies uit: *vee telen* – *in een dorp wonen* – *grond bewerken*.

bessen plukken → grond bewerken

jagen → vee telen

rondtrekken → in een dorp wonen

Zoek de betekenis van de vetgedrukte woorden in de tekst.

silex

harde steensoort die men gebruikte om vuur te maken (door de silex tegen een ijzerhoudende steen te slaan) en om voorwerpen te maken

mammoet

uitgestorven diersoort, grote olifant met lange slagstanden en een vacht

ijstijd

langere periode in het verleden waarin het in onze streken veel kouder was

Men maakte vuur met vuurstenen.

Van stenen en takken maakte men wapens om te jagen.

Hoek 2: Vuur

- Lees de tekst.
- Bekijk het filmfragment (via YouTube, zoekterm: 'Primitive Technology: 3 ways to make fire').

Door de ontdekking van het vuur werd het leven van de mens makkelijker en aangener. Hij kon nu in koudere gebieden gaan wonen, zich verdedigen tegen wilde dieren, zijn voedsel verwarmen en 's avonds buiten komen.

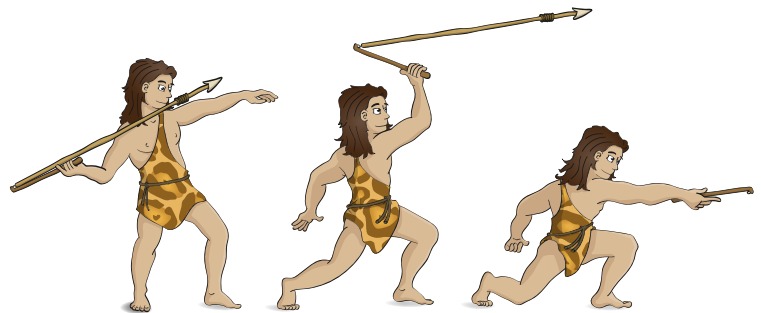
Hoek 3: Kledij

- Lees de tekst.
- Dieren waren heel belangrijk voor de eerste mens. Noteer welk deel van een dier men waarvoor gebruikte.

deel van het dier	waarvoor?
dierenhuid	kledij: mantel, schoenen, lendendoek, tenten
been, steen of hoorn	naald
pezen	draad om te naaien

- Dat de prehistorische mens slim was, zie je aan deze voorwerpen. Het zijn hulpstukken om een wapen beter te kunnen gooien. Weet jij wat het is?

een hulpstuk om een speer weg te gooien (een atlatl)

Hoek 4: Wonen

- Lees de tekst.
- Schrijf volgende keuzemogelijkheden daar waar ze het beste passen.
Kies uit: droog – dicht bij een rivier – dicht bij een akker – tekeningen - bescherming tegen onweer - bescherming tegen dieren – veeteelt – dorpjes ontstaan

een grot om te schuilen	een hut van leem of klei
droog	dicht bij een rivier
bescherming tegen onweer	dicht bij een akker
bescherming tegen dieren	veeteelt
tekeningen	dorpjes ontstaan

- Vul aan.

De mens leefde in het begin in grotten. Vuur werd in grotten gebruikt om te verlichten, verwarmen.

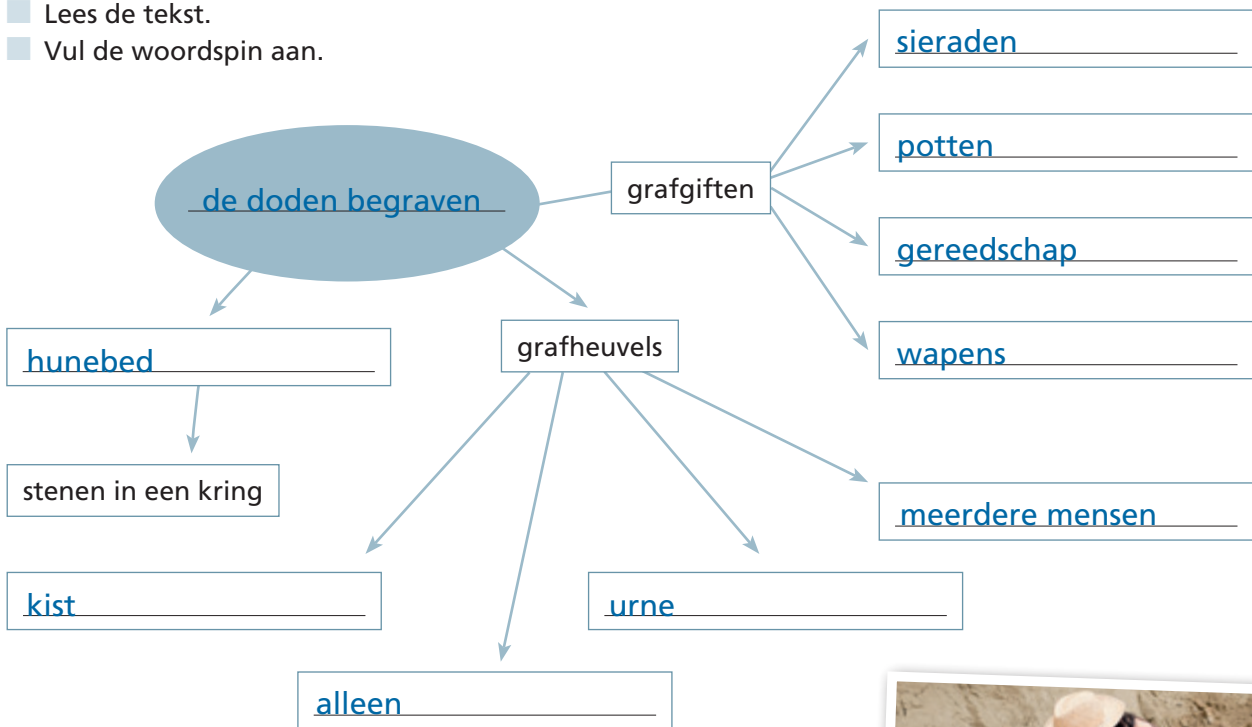
Huizen maakte men eerst van dierenhuiden en hout,

nadien van leem of klei.

Hoek 5: Leven en dood

- Lees de tekst.
- Vul de woordspin aan.

Door opgravingen weten we hoe de eerste mensen hun doden begroeven. Grafheuvels en grafgiften vinden we pas terug bij de prehistorische mensen die niet meer rondtrokken.

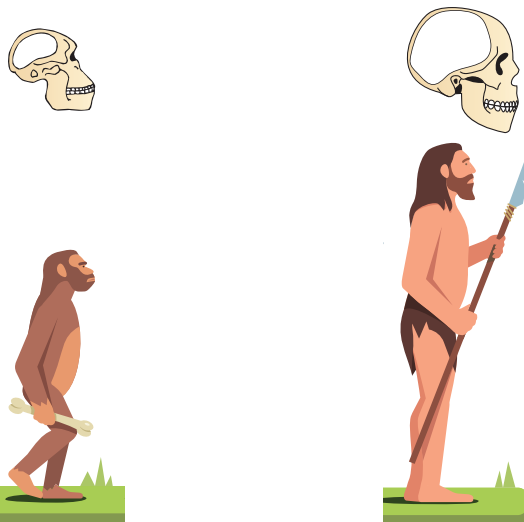

Hoek 6: Van mensachtige tot mens

Hier zie je twee tekeningen van twee soorten prehistorische mensen.

- Bekijk de tekeningen aandachtig.
- Som enkele verschillen op.

Wist-je-dat-je
De belangrijkste veranderingen van australopithecus naar homo sapiens zijn: op twee voeten lopen en hersenontwikkeling.

De australopithecus leefde vier miljoen jaar geleden.

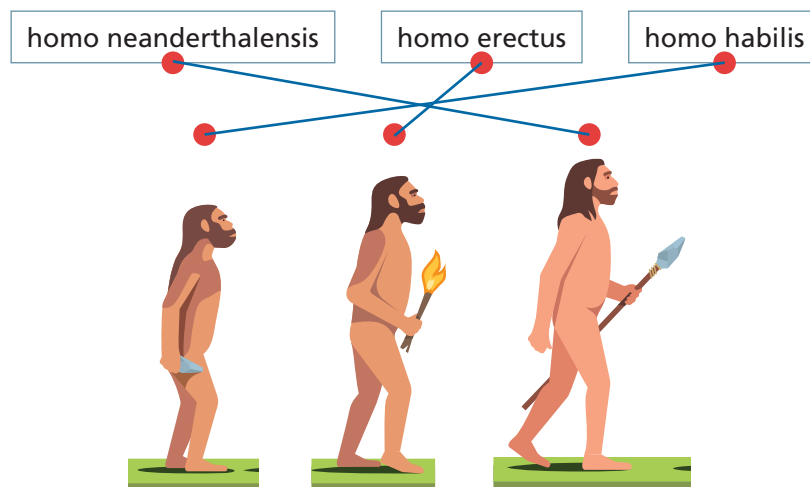
De homo sapiens leefde meer dan honderdduizend jaar geleden.

De australopithecus

is kleiner . draagt geen kledij .
loopt meer gebogen . gebruikt geen werktuigen .
is veel meer behaard . heeft kleinere hersenen .

De australopithecus is meer dan drie miljoen jaar ouder dan de homo sapiens. Na de australopithecus is de mens erg veranderd. De homo sapiens ziet er al heel anders uit. De **evolutie** van een soort vraagt veel tijd. Hieronder zie je de evolutie.

■ Verbind elke tekening met de juiste benaming.

Lange tijd hebben meerdere soorten mensen naast mekaar bestaan. De Homo sapiens is de enige soort die is overgebleven.

De primitieve mens heeft een lange evolutie achter de rug. Hij liep vaker op twee voeten, kreeg grotere hersenen en leerde almaar betere werktuigen maken.

De primitieve mens zwierf heel lang rond en volgde de dieren om erop te jagen. Hij had ze niet alleen nodig als voedsel, maar ook om werktuigen, kledij, wapens en allerlei gebruiksvoorwerpen te maken. Mannen en vrouwen gingen samen op jacht en verzamelden het voedsel dat ze vonden. Dat weten we door de vele rotsschilderingen en voorwerpen die we uit die tijd hebben teruggevonden.

De ontdekking van het vuur was heel belangrijk. Met vuur konden ze grotten en hutten verwarmen en het eten koken. Daardoor haalden ze meer energie uit hun voedsel. Het vuur beschermde de mens ook tegen wilde dieren en liet hem overleven in koudere gebieden.

Daarna gingen de mensen zich meer en meer ergens vestigen en trokken ze minder rond. Zelf dieren houden en gewassen kweken werden de belangrijkste bezigheden.

De opvallendste overblijfselen in onze streken uit die tijd zijn de hunebedden of grafkamers. De doden begraven werd pas belangrijk toen de mens niet meer rondtrok.

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

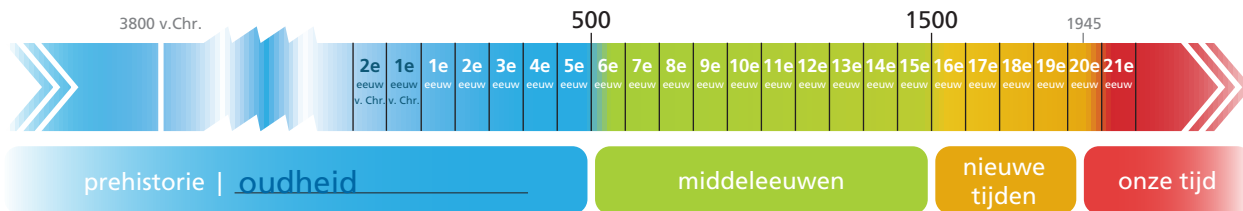
- Ik leerde hoe de mensen in de prehistorie leefden.
- Ik leerde dat vuur veel heeft veranderd voor de mens.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan informatiebronnen gebruiken.
- Ik kan de tijdband lezen en de prehistorie aanduiden.

1 HET ROMEINSE RIJK

Benoem de periode van het Romeinse Rijk.

Bekijk de kaart van het Romeinse Rijk tijdens zijn hoogtepunt.

Wat begon als een kleine nederzetting op de heuvels van de stad Rome, groeide uit tot een machtig rijk dat grote delen van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten veroverde.

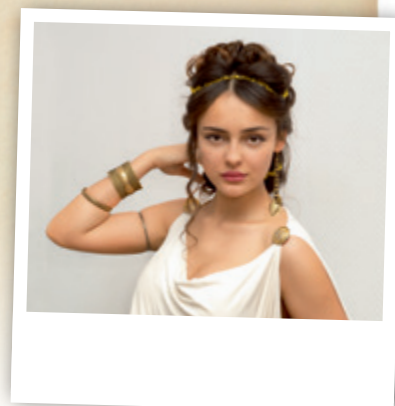

2 DOORSCHUIVEN

OPDRACHT 1: ROMEINSE INVLOEDEN

Lees de tekst.

Die ochtend kamde Livia haar lange haren voor de spiegel. Het was koud buiten, maar de buitenlandse slaven hadden net het vuur aangestoken in de stookruimte onder het huis. Weldra zou de vloer warm aanvoelen. Livia deed een beetje rouge op haar wangen en streek enkele druppels van haar parfum op haar hals. Ze ging naar de tafel waar het brood, de vijgen, dadels, olijven en kaas klaarstonden. Dat zou smaken! Livia keek naar buiten en zag haar paarden bij de hoge coniferen. Straks zou ze de paarden voederen met kastanjes. Kastanjabomen groeiden hier in het zuiden. Livia besloot om na het ontbijt naar de stad te gaan. Ze legde al een stapeltje muntstukken klaar. Op de muntstukken was het hoofd van de keizer gedrukt. In de stad waren de spelen in het circus al begonnen. Dat kon Livia horen aan het lawaai.

■ Noteer zes elementen die wij van de Romeinen hebben overgenomen.

spiegel (opgeblonken brons) _____

make-up _____

planten die we niet kennen _____

vloerverwarming _____

zuiders fruit _____

muntstukken _____

Wist-je-dat-je

De Romeinen maakten tandpasta van gemalen boombast, houtskool en kruiden.

OPDRACHT 2: ROMEINSE BOUWMEESTERS

■ Noteer het juiste woord bij elke foto.

Kies uit: *heirbaan – circus – aquaduct – tempel – triomfboog – amfitheater.*

aquaduct _____

amfitheater _____

tempel _____

heirbaan _____

circus _____

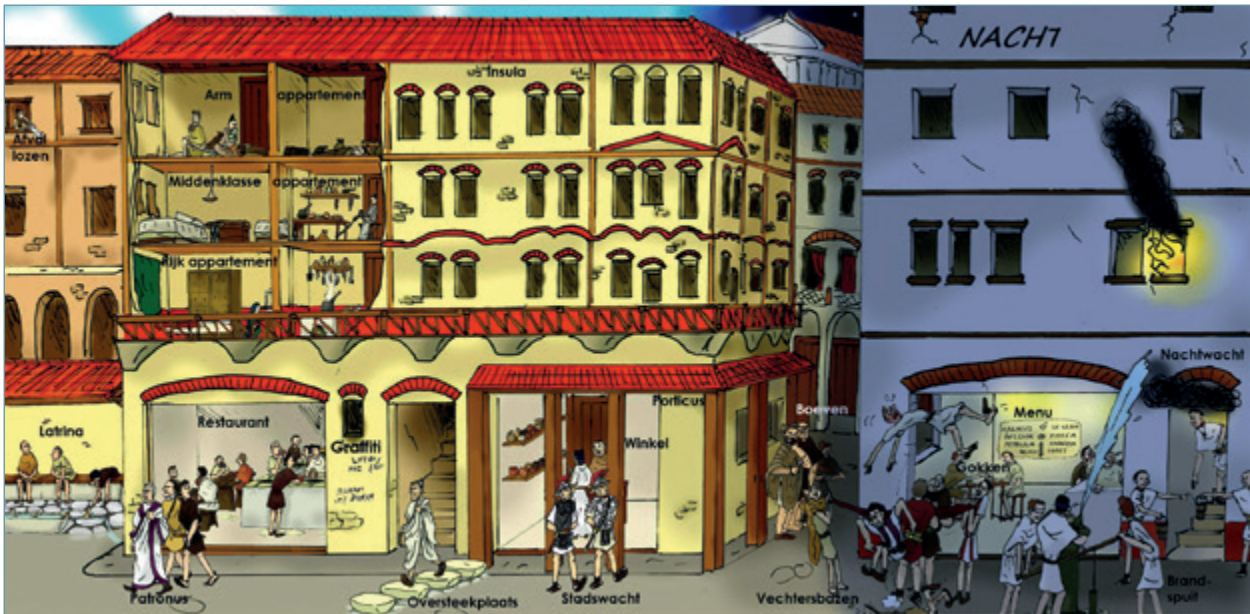

triomfboog _____

OPDRACHT 3: HET LEVEN IN DE STAD

- Hieronder zie je een tekening van Rome in de oudheid. Je kunt de stad vergelijken met een stad van vandaag.
- Noteer wat je ziet.

flatgebouwen met winkels op de benedenverdieping, restaurants, drukte op straat, stadswacht of politie, oversteekplaats ...

- Hoe hoger je in een 'insula' woonde, hoe goedkoper. Waarom?

Hoger wonen was goedkoper, omdat er nog geen liften, riolering en brandtrappen waren.

- Op de foto hieronder zie je een openbaar toilet of latrine. Waarvoor dient de watergeul?

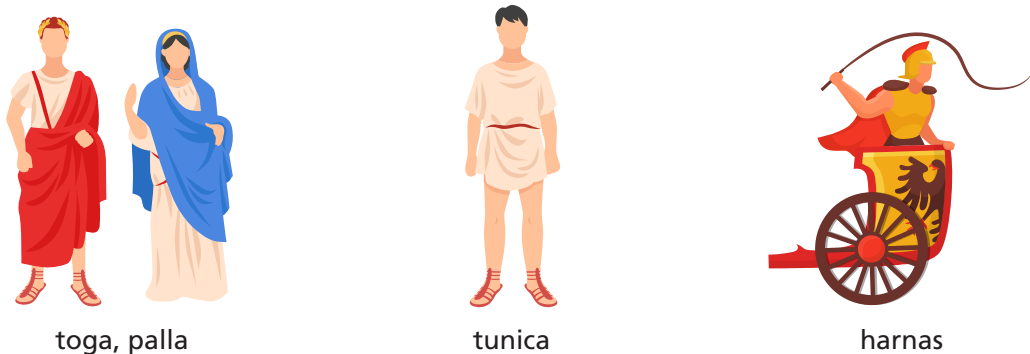
In de watergeul liep stromend water waarmee men het toilet (met behulp van een emmer) kon doorspoelen.

Wist-je-dat-je

Romeinen (vooral de armen) gingen vaak naar openbare toiletten waar ze gezellig konden babbelen. De toiletgebouwen stonden verspreid over de stad. Het was voor velen een ontmoetingsplaats.

OPDRACHT 4: ARM EN RIJK

- Verbind elke omschrijving met de bijhorende afbeelding.

Metalen borstplaten die je moesten beschermen in een gevecht.

Een lang stuk stof dat alleen bij belangrijke gebeurtenissen werd gedragen.

Een kort kledingstuk zodat je makkelijk kon bewegen tijdens het werk.

OPDRACHT 5: NAAR SCHOOL

- Bekijk de PowerPoint presentatie.
- Vul de tabel in voor het onderwijs van de gewone, armere Romein.

Voor wie?	Door wie?	Wat?	Waar?
vooral voor de	leerkrachten	vooral taal	in kleine lokalen
minder rijken	zonder opleiding	een beetje rekenen	of in openlucht
vooral voor		geen sport	
jongens			

Gallisch dorp

België lag in een gebied dat de Romeinen Gallië noemden. In onze streken woonden een aantal Gallische stammen in dorpen met lemen huizen en strooien daken. Vaak waren de dorpen beschermd door een houten afspanning.

Bijna alles wat we nu over de Galliërs weten, zijn we via Julius Caesar te weten gekomen. De Gallische mannen waren geen getrainde soldaten: veel van hen waren gewone boeren. De Romeinse veldheer Julius Caesar veroverde de Gallische gebieden dan ook vrij makkelijk met zijn goed getrainde leger. Maar hij vond de Belgen heel dappere krijgers, omdat ze zichzelf goed verdedigden. Caesar werd de baas van Gallië en heel wat Romeinen kwamen in onze streken wonen. Daardoor namen de bewoners veel zaken van de Romeinen over.

Julius Caesar

De Romeinen brachten heel wat nieuwe zaken naar onze streken: spiegel, glas, vloerverwarming, make-up, voedsel, planten, muntstukken.

Ze bouwden aquaducten om water te vervoeren, amfitheaters en tempels en legden heirbanen aan om zich makkelijk en snel van de ene naar de andere plaats te kunnen verplaatsen.

Rome was een grote stad. Je vond er 'insulae' (flatgebouwen), badhuizen, pleinen en winkels. De Romeinen vonden het belangrijk dat de jongens onderwijs kregen.

In onze streken leefden de mensen in Gallische dorpen. Julius Caesar veroverde Gallië.

Wat je nog niet wist ...

- In het Romeinse Rijk geloofden de mensen in meerdere goden. Later werd het christendom de officiële godsdienst. Toch bleven veel Romeinen in meerdere goden geloven.
- In de vijfde eeuw viel het Romeinse Rijk in het westen. De Romeinen waren verzwakt doordat keizers elkaar snel opvolgden, er epidemieën geweest waren en migrerende en invallende Germanen controle over delen van het Rijk overnamen.

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

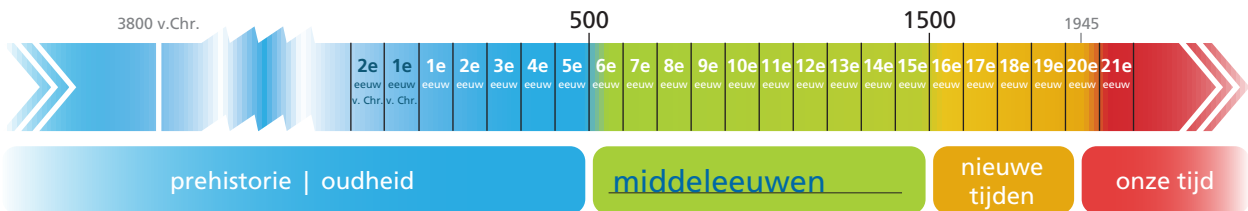
- Ik leerde welke invloed de Romeinse beschaving op onze samenleving heeft gehad.
- Ik leerde hoe het dagelijkse leven in het oude Rome verliep.
- Ik leerde hoe men in die periode in onze streken leefde.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan de tijdband lezen en de prehistorie en oudheid aanduiden.
- Ik kan vertellen over de tijdperiodes vóór de middeleeuwen.

1 SITUEREN IN DE TIJD

Situeer de middeleeuwen op de tijdband.

2 KRUIS EN SCHILD

Wat betekent het kruis op het schild van de kruisvaarder?

Het kruis staat symbool voor de strijd die men levert als christen.

Vanaf 1096 trokken verschillende keren grote groepen christenen naar de voor hen heilige stad Jeruzalem. Dat was een heel lange en moeilijke tocht te voet. Veel Europeanen deden het, omdat de paus hen had opgeroepen om Jeruzalem te bevrijden. De Arabieren waren daar baas. Maar de meeste kruisvaarders waren mensen die zin hadden in avontuur.

Die tochten heetten kruistochten. Veel kruisvaarders hadden een rood kruis op hun kledij.

De meeste kruistochten liepen niet goed af. Veel kruisvaarders stierven onderweg of kwamen heel vermoeid aan. De kruisvaarders die terugkeerden, brachten nieuwe dingen mee die ze bij de Arabieren hadden gezien.

Kruisvaarders vallen Jeruzalem aan.

Het standbeeld van Godfried van Bouillon staat in Brussel.

Wist-je-dat-je
Godfried van Bouillon was een van de leiders van de eerste kruistocht.

Wist-je-dat-je
Een voettocht naar Jeruzalem duurde minstens drie jaar.

3 HOE LEEFDEN DE MENSEN IN DE MIDDELEEUWEN?

Geef telkens de drie vakken die bij elkaar horen dezelfde kleur.

stad	bescherming	smalle straatjes
geen riolering	ambacht	kleermaker
gracht	brandgevaar	ziektes
gilde	pestmasker	burcht

tuniek	pijl en boog	paard
stormram	pij	monnik
ridder	miniatuur	kap
abdij	harnas	katapult

Vul de klassenpiramide aan.

Kies uit: *vrije boer – geestelijken – lijfeigene – adel – ridder.*

■ Noteer het juiste woord onder elke foto.

Kies uit: *kantelen* - *pestmasker* - *stormram* - *miniatuur* - *abdij* - *steekspel*.

miniatuur

abdij

kantelen

steekspel

pestmasker

stormram

Burchten zorgden voor bescherming tegen plundersaars en aanvallers. De hoge stenen muren met schietgaten en **kantelen** boden de mensen rond de burcht een veilige plaats. Soms was er zelfs een slotgracht met ophaalbrug.

Rond de burcht woonden **lijfeigenen** in lemen hutjes. Ze bewerkten het land van de kasteelheer en moesten het grootste deel van de oogst afgeven. De kasteelheer was meestal een ridder, graaf of hertog.

Monniken woonden in een abdij. Ze werkten op hun eigen domein in de tuin. Hun dag bestond vooral uit werken en bidden. Monniken konden lezen, een uitzonderlijk talent in de middeleeuwen. Ze vertaalden de Bijbel heel nauwkeurig en nauwgezet door alle woorden een voor een over te schrijven met een ganzenveer. De eerste letter van een bladzijde was een mooi versierde tekening: een **miniatuur**.

In de middeleeuwen ontstonden almaar meer steden. De poorters woonden binnen de muren van de stad. In de nauwe straatjes was er gevaar voor ziektes, branden en rovers. De meeste mannen hadden een ambacht: ze maakten iets (smid, bakker, klompenmaker ...). Elk ambacht had een vereniging (gilde) die de regels bepaalde.

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

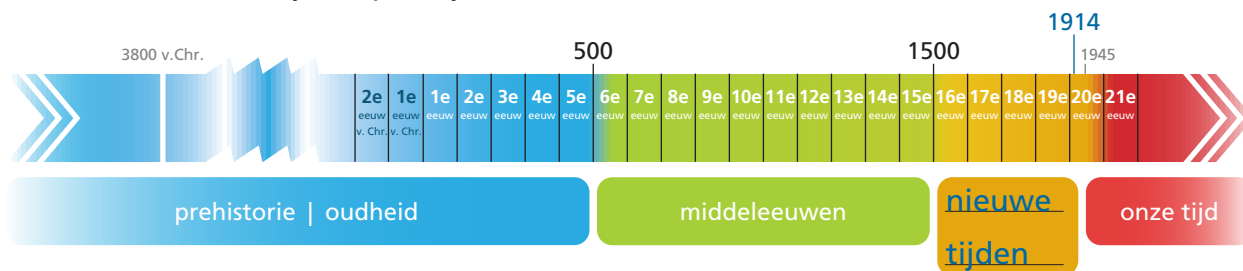
- Ik leerde wat kruistochten zijn.
- Ik leerde hoe de mensen in de middeleeuwen leefden.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan verschillende bronnen raadplegen om informatie te verzamelen.
- Ik kan invulling geven aan de tijdperiodes die de nieuwe tijden voorafgaan.
- Ik kan een tijdband gebruiken om historische periodes en gebeurtenissen te situeren.

1 KENNISMAKING MET DE NIEUWE TIJDEN

■ Situeer de nieuwe tijden op de tijdband.

OPDRACHT 1: KOLONISATIE

- Kijk goed naar de tekening.
- Wat zie je? Bespreek met je groep.
- Zoek online meer informatie op over kolonisatie en slavernij.

■ Lees de tekst.

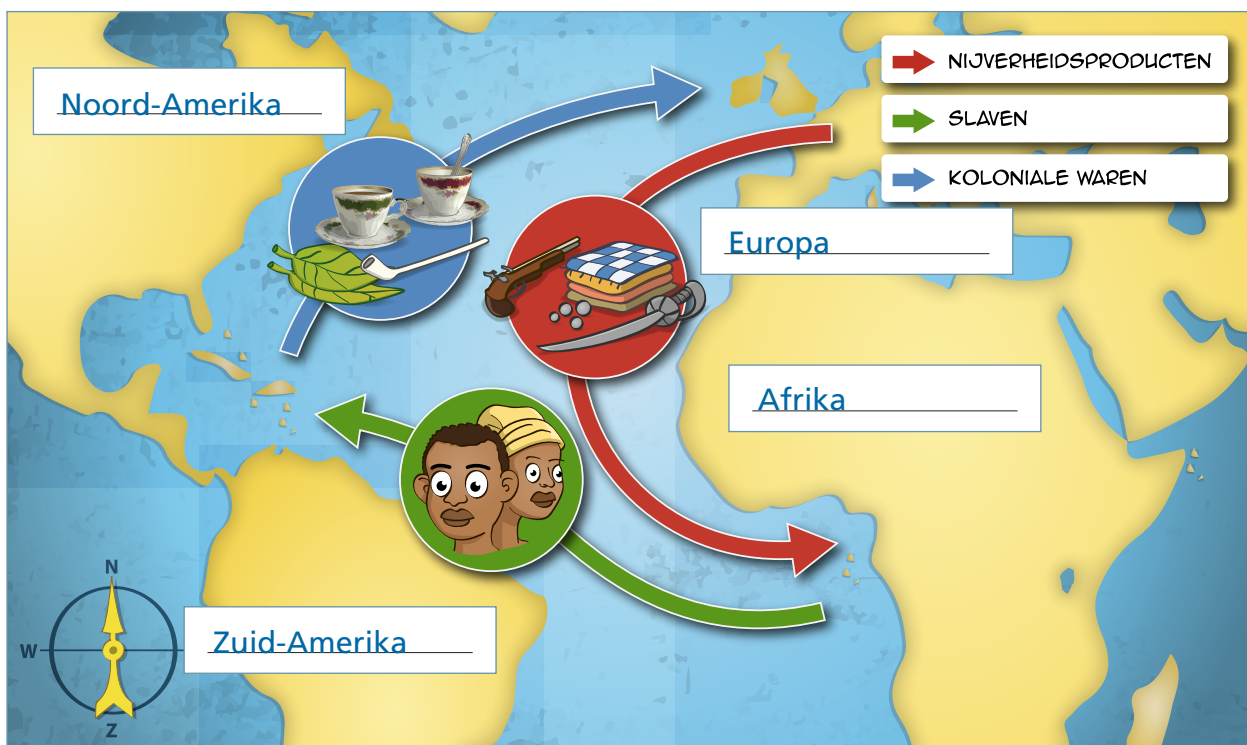
Nadat men het Amerikaanse continent had ontdekt, trokken Europese landen naar Zuid-Amerika op zoek naar verschillende soorten rijkdom (bijvoorbeeld zilver en goud). Jammer genoeg gebruikten ze daarbij heel wat geweld tegen de bewoners. De indianen konden niet op tegen de vuurwapens van de veroveraars. Ook stierven velen aan de verschillende ziektes die de Europese veroveraars met zich meebrachten.

De veroveraars werden baas in Amerika. Dat noemen we kolonisatie. Kolonisatie is het vestigen in een ander gebied en daar het bestuur overnemen. De nieuwkomers gaan daar wonen en werken en laten de oorspronkelijke bewoners vaak voor hen werken. De kolonisten zijn de nieuwe bazen over het gebied. Een gevolg van de kolonisatie is dat men vandaag in sommige verre landen een Europese taal spreekt.

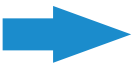

De nieuwe grondstoffen die men in de veroverde gebieden ontdekte, vervoerde men per schip naar Europa. Men maakte daarvan allerlei producten.

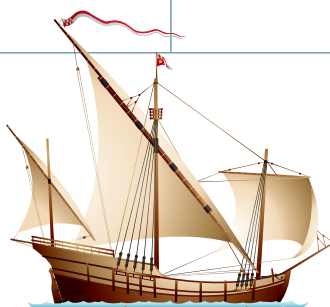
De kolonisten startten plantages en mijnen om hun rijkdom te vergroten. Daarvoor hadden ze veel helpende handen nodig. Ze vonden hun oplossing in Afrika door Afrikanen gevangen te nemen en in grote aantallen naar Amerika te vervoeren. De kolonisten geraakten aan slaven door hen te ruilen voor Europese producten zoals textiel, buskruit, ivoor, wapens en drank.

- Noteer deze werelddelen op de kaart: *Europa – Afrika – Noord-Amerika – Zuid-Amerika*. Gebruik je atlas.

- Vul de tabel in. Maak daarvoor gebruik van de tekst en de kaart hierboven.

Van ...	Kleur pijl	Naar ...	Wat?
Noord- Amerika _____		Europa _____	<u>katoen</u> <u>tabak</u> <u>zilver, goud</u> <u>cacao</u>
Europa _____		Afrika _____	<u>textiel</u> <u>buskruit</u> <u>wapens</u> <u>drank</u>
Afrika _____		Amerika _____	<u>slaven</u> <u>goud</u> <u>ivoor</u>

OPDRACHT 2: UITVINDINGEN

■ Lees de informatie bij de foto's. 🧐

De eerste stoomboten bouwde men in het begin van de jaren 1800. Een van de eerste stoomboten was de Savannah. Dat schip stak in 1829 voor het eerst de Atlantische Oceaan over. Het deed er 27 dagen over om van Amerika naar Europa te varen. Vandaag doen de meeste boten er ongeveer een week over om dezelfde tocht te maken.

Vanaf 1800 onderzochten wetenschappers of **stoommachines** iets konden voorttrekken. De ingenieur Stephenson bedacht de eerste locomotief. Die locomotief vervoerde in 1825 voor het eerst passagiers. Tien jaar later zakten heel wat mensen af naar de Groendreef in Brussel. Daar stonden drie locomotieven klaar om de eerste spoorlijn van België uit te testen. Een van de passagiers was Stephenson zelf. Hij wou zo zijn medepassagiers geruststellen dat de locomotief niet zou ontploffen. Het werd voor de mensen plotseling veel makkelijker om naar een andere stad te gaan.

Een van de grootste uitvindingen om zich te verplaatsen werd bedacht aan een open haard in Frankrijk. Thuis bij de familie Montgolfier knoopte men de hemden dicht en legde ze te drogen. Door de hete lucht kwamen de hemden bol te staan. Dat bracht de broers Montgolfier op het idee om een grote linnen zak beplakt met papier te laten opstijgen, met behulp van hete lucht. De eerste vlucht van een luchtballon met mensen vond plaats in 1783.

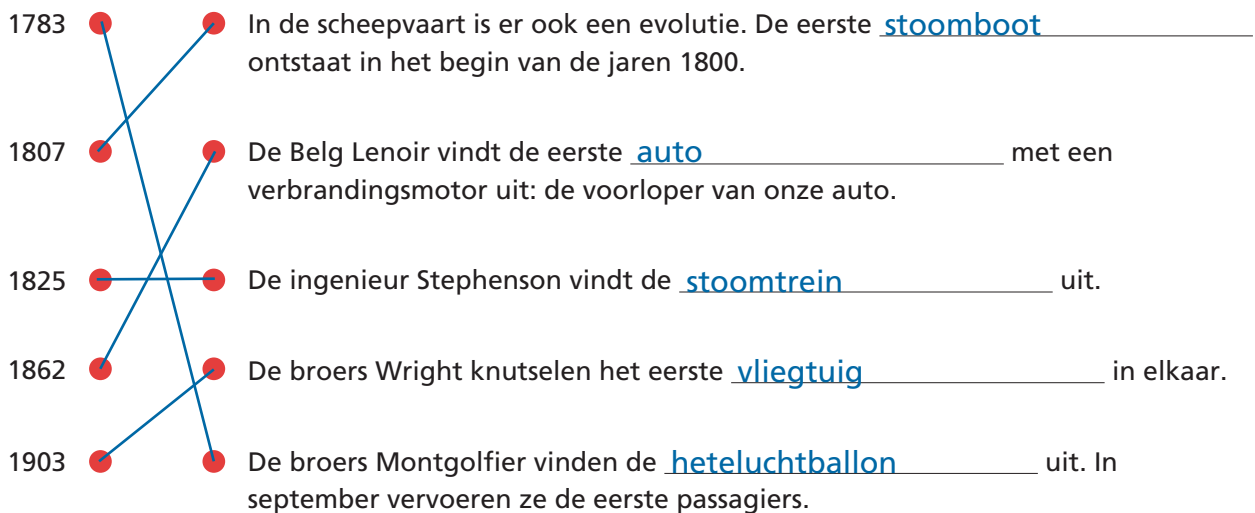
Na de uitvinding van de luchtballon ging men op zoek naar een vervoersmiddel om zich sneller in de lucht te verplaatsen. Men wist intussen al heel wat van de **constructie** van motoren. In 1903 maakten de Amerikaanse broers Wright de eerste vlucht. Er werd nog meer vooruitgang geboekt tijdens de Eerste Wereldoorlog, want vliegtuigen waren belangrijk om een strijd te winnen. Tijdens de oorlog werden vliegtuigen dan ook steeds beter. Na de oorlog bouwde men de eerste passagiersvliegtuigen.

Doordat hij steeds maar verder testte, ziet men Carl Benz als een van de uitvinders van de auto. Hij vroeg daarom ook een patent aan op zijn uitvinding. Dat betekent dat niemand zijn uitvinding mocht namaken. In 1886 vond hij het eerste benzinemotorvoertuig uit. De auto had een maximumsnelheid van 15 km/u. Rijke mensen verplaatsten zich vanaf dan met een auto.

- Noteer het juiste vervoersmiddel. Kies uit: *stoomboot* – *eenwieler* – *stoomtrein* – *heteluchtballon* – *fiets* – *auto* – *vliegtuig*.
- Verbind elk jaartal met de juiste gebeurtenis (uitvindingen).

- Kies drie gebeurtenissen. Zet ze op de tijdband.

Door al deze uitvindingen komen landen steeds meer met elkaar in contact. Ze leren elkaars uitvindingen kennen en gebruiken.

Tijd over?
Zoek op welke voorwerpen men in de nieuwe tijden heeft uitgevonden.

OPDRACHT 3: WONEN

Op de foto zie je een smal straatje waar in de nieuwe tijden de arbeiders woonden. De huizen waren klein en donker. Daarom leefde iedereen veel op straat. Alle arbeiders woonden samen in een wijk. De huizen waren eigendom van de fabriek. Omdat er nog geen badkamers bestonden met stromend water gingen de mensen buiten naar het toilet, wat zorgde voor een erge stank in de straatjes. Dit soort straatjes noemt men een **beluik**.

© Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarchief

■ Beantwoord de vragen.

- Wat zijn de vrouwen aan het doen?

[Ze wassen de kleren.](#)

- Hoe doen ze dat?

[in grote ovalen bakken van metaal \(teilen\)](#)

- Hoe drogen ze de was?

[aan touwen in het beluik](#)

■ Wil je weten hoe de arbeidershuisjes in de nieuwe tijden eruitzagen? Veel plaats was er niet. Kijk maar eens goed rond!

- Hoe verwarmden de mensen zich?

[met het fornuis](#)

- Waar maakten ze eten klaar?

[op het fornuis](#)

- Welke verlichting zie je?

[twee lampen](#)

- Waar sliep een gezin van vier?

[in één bed](#)

- Wat zijn de zwarte vlekken achter het bed?

[schimmel van het vocht](#)

Foto Alfons Watteyne sr., Stadsarchief Brugge, Fotoverzameling, zie www.erfgoedbrugge.be

OPDRACHT 4: MEER RECHTEN

■ Lees de dagboekfragmenten van Jan.

25 november 1905 – Jan, 17 jaar, arbeider

Vandaag de zoveelste dag van de staking. De man van de vakbond zegt dat we moeten doorzetten: zo zouden we de hongersnood kunnen verminderen. Het is tijd dat er wat verandert, dat iedereen het terug goed heeft in België en niet alleen de rijke eigenaars van de fabrieken. Mijn vader heeft ook al enkele keren gestaakt met de Werkliedenpartij die opkomt voor de gewone mensen. Die partij heeft er al voor gezorgd dat er niet meer mag worden gewerkt op zondag.

1 juni 1914 – Jan, 26 jaar, arbeider

De stakingen hebben nut gehad! Er zijn verschillende sociale wetten goedgekeurd. De overheid is nu verplicht om hulp te bieden aan werklozen, invaliden, zieken ... Zo krijgen die mensen toch een beetje geld om rond te komen. Dankzij de wetten is de hongersnood verminderd. Vorige maand is de leerplicht voor kinderen ingevoerd, waardoor ze niet meer mogen werken in de fabrieken.

De arbeiders verenigen zich in de Werkliedenpartij. Die partij probeert de gewone man een beter leven te geven.

■ Wat heeft de Werkliedenpartij veranderd?

- [Er mocht niet meer worden gewerkt op zondag](#)
- [Zieken, invaliden en werklozen kregen hulp](#)
- [De hongersnood verminderde](#)
- [Ze voerden de leerplicht in voor kinderen, waardoor kinderen niet meer mochten werken in de fabrieken](#)

■ Situeer de invoering van de leerplicht en dus het einde van de kinderarbeid in België op de tijdband. In welke eeuw vond dit plaats? [20ste eeuw](#)

OPDRACHT 5: KINDERARBEID

■ Bekijk het fotoalbum van de familie Smets uit 1883.

Vooraan rechts zie je me staan. Ik ben Irma en ik werk in een garenfabriek. Ik sta hier met de andere vrouwen van zes uur 's morgens tot zes uur 's avonds. We hebben weinig pauze. Een opzichter controleert of we goed aan het werk zijn. Het werk is saai, zwaar en soms gevaarlijk. De kinderen moeten vaak tussen de draaiende machines kruipen. Elke avond doen mijn benen en rug veel pijn. Maar ik denk vooral aan Marcel, onze zoon.

Rechts op de foto zie je Marcel, onze enige zoon. Hij gaat elke morgen om vijf uur met zijn vader naar de **gieterij**. Hij heeft het zwaar in de fabriek. Naar school gaan kan hij niet. Hij moet soms wel twaalf uur aan een stuk werken, terwijl de baas naar hem roept en hem soms zelfs vitscheldt. Elke avond komt hij doodmoe thuis. Hij hoest veel, omdat de lucht in de fabriek heel ongezond is. Maar we hebben het geld nodig om te kunnen leven, want eten kost veel geld.

Ik ben baron Gustaaf de Roncourt. Je ziet me zitten in het midden op de foto bij de andere fabrieksbazen. Ik ben de baas van de gieterij en leid een heel goed leven. In de fabriek controleer ik of alles goed verloopt. Mijn vrouw gaat vaak op de koffie bij haar vriendinnen. Het huishouden laten we over aan ons huispersoneel. Mijn zoon Eduard krijgt thuis privéles. We gaan regelmatig naar de opera. Daar ontmoeten we onze vrienden.

Foto Alfons Watteyne sr., Stadsarchief Brugge, Fotoverzameling, zie www.erfgoedbrugge.be

■ Beantwoord de vragen.

- Hoe was het werk in die tijd? Wat vertelt Irma? **Het werk was saai, zwaar en soms gevaarlijk.**
- Waarom moesten de kinderen al vanaf zo'n jonge leeftijd werken?

Het leven was duur. Vaders kregen een heel laag loon. Daarom moesten de moeders en kinderen ook gaan werken. Zo konden de gezinnen net rondkomen_____.

- Wat maakte het ongezond om in de fabriek te werken? **De lucht in de fabriek was heel ongezond**_____.
- In welke fabriek werkt de familie Smets? **De moeder werkt in een garenfabriek en de vader en zoon Marcel in een gieterij**_____.
- Wat vind je van het leven van de fabrieksbaas? **eigen antwoord**_____.

Aan het einde van de nieuwe tijden kwamen er veel fabrieken bij en trokken heel wat mensen naar de stad. Dat kwam door de **uitvinding van de stoommachine** en later de motor. Daarnaast had men in de kolonies heel wat **grondstoffen** gevonden, die men verwerkte tot producten. Doordat er goedkoop graan uit Amerika kon ingevoerd worden, trokken vele arme boeren naar de steden waar ze werk zochten in mijnen en fabrieken. Kinderen moesten op jonge leeftijd mee gaan werken in de **fabriek**. Ze deden de hele dag zwaar werk en werden slecht behandeld en slecht betaald. Gelukkig kwam er in 1914 in België een einde aan de **kinderarbeid**. Jammer genoeg is er vandaag nog altijd kinderarbeid in landen als Thailand, Bangladesh en India.

■ Bekijk de spotprent. Wat klaagt ze aan?

De rijke fabrieksbazen hadden het goed en
waren rijk. Dat ging ten koste van de arbeiders
die een heel zwaar leven hadden, zowel op het
werk als thuis.

2 BESPREKING VAN DE RESULTATEN

De nieuwe tijden was een periode waarin heel wat gebeurde:

- Door de verbetering van schepen en het gebruik van het kompas ontdekten men nieuwe landen en werelddelen. Men nam de **ontdekte gebieden** vaak in en gebruikte de plaatselijke bewoners soms als **slaven**. Weet je nog wat **kolonisatie** is?
- Door de vele uitvindingen ontstonden er fabrieken, waar heel wat mensen werk vonden. De arbeiders moesten hard werken en werden **niet goed behandeld**. Door de zware werkomstandigheden protesteerden de arbeiders, waardoor er wetten kwamen die hen beschermden.
- De belangrijkste uitvinding in de nieuwe tijden was de **stoommachine**. Daardoor was veel handenarbeid niet meer nodig. Stoomboten en stoomtreinen maakten reizen en transport veel makkelijker. Later vond men de eerste benzinemotor uit. In 1903 lukte de eerste vlucht met een motorvliegtuig.

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

- Ik leerde verschillende gebeurtenissen situeren op de tijdband.
- Ik leerde over enkele belangrijke gebeurtenissen in de nieuwe tijden en zag in dat die een invloed hebben op het dagelijkse leven van nu.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan een goede onderzoeksvraag formuleren.
- Ik kan mezelf kritisch evalueren.
- Ik kan bouwwerken uit verschillende tijdperiodes opsommen.

1 DE BESTE BOUWERS

- Wat zie je op de foto's? Noteer de naam van de constructie onder elke foto.
- Verbind elke foto met de juiste periode op de tijdband.

3800 v.Chr. 500 1500 1945

2e eeuw v. Chr. 1e eeuw v. Chr. 1e eeuw 2e eeuw 3e eeuw 4e eeuw 5e eeuw 6e eeuw 7e eeuw 8e eeuw 9e eeuw 10e eeuw 11e eeuw 12e eeuw 13e eeuw 14e eeuw 15e eeuw 16e eeuw 17e eeuw 18e eeuw 19e eeuw 20e eeuw 21e eeuw

prehistorie | oudheid | middeleeuwen | nieuwe tijden | onze tijd

stoomboot | burcht | hut | Colosseum

2 KIJKEN NAAR CONSTRUCTIES

- Bekijk de foto's.
- Wat hebben de foto's met elkaar gemeen? Duid aan.

- Bekijk de foto's.
- Wat hebben de foto's met elkaar gemeen? Duid aan.

Constructies moeten heel wat druk weerstaan van het gewicht dat op hen drukt. Daarom maakt men bij de bouw gebruik van bogen of driehoeken. Bogen sturen de druk op de brug naar de oevers. Driehoeken hebben dan weer het voordeel dat ze vormvast zijn.

3 AAN DE SLAG!

Onderzoeksvraag

Onze onderzoeksvraag: eigen antwoord

Ontwerpen en maken

Ik vorm een groep met eigen antwoord.

Maak een schets van je constructie. Als jullie tijdens de bouw iets veranderen, moet je dat op de schets aanduiden.

Eerste keer in gebruik nemen

Test je constructie uit. Plaats een gewicht in het midden van je brug. Houdt de brug stand? Zo niet, dan pas je nog enkele zaken aan.

4 TEVREDEN?

- Ziet de brug er voldoende stevig uit? ja nee
Blijft het zware voorwerp liggen? ja nee
Welke manier hebben jullie gebruikt? boog driehoeken

- Wat is het geheim van jullie succes? Wat heeft ervoor gezorgd dat het is gelukt?
eigen antwoord
- Waarom is het doel niet bereikt?
eigen antwoord
- Wat zou je de volgende keer anders doen?
eigen antwoord

Wist-je-dat-je

Er bestaan nog andere soorten bruggen. Hier zie je een hangbrug en een **tuibrug**.

Al duizenden jaren maakt de mens allerlei constructies. De Romeinen wisten al dat een boogbrug tussen twee oevers een goede manier was om een stevige brug te bouwen, die de druk van een groot gewicht kon weerstaan. Je ziet dan ook vandaag nog altijd veel bogen in bouwwerken. Later ondervond men dat ook het gebruik van driehoeken een constructie stevig maakt, want een driehoek is een vormvaste figuur. Je herkent driehoeken in kranen, achtbanen, bruggen ...

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

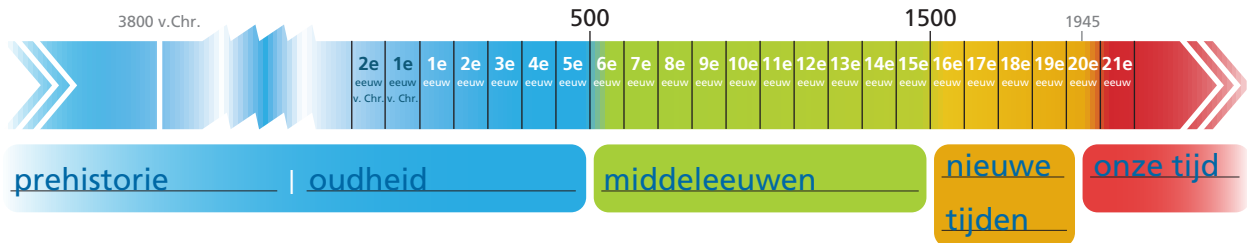
- Ik leerde een creatieve oplossing bedenken voor een probleem.
- Ik leerde dat bogen en driehoeken voor stabiliteit zorgen in een constructie.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan gebeurtenissen met een datum situeren op een tijdband.
- Ik kan een historische gebeurtenis onderzoeken met een geschreven bron en foto.

1 SITUEREN IN DE TIJD

Vul de periodes op de tijdband aan.

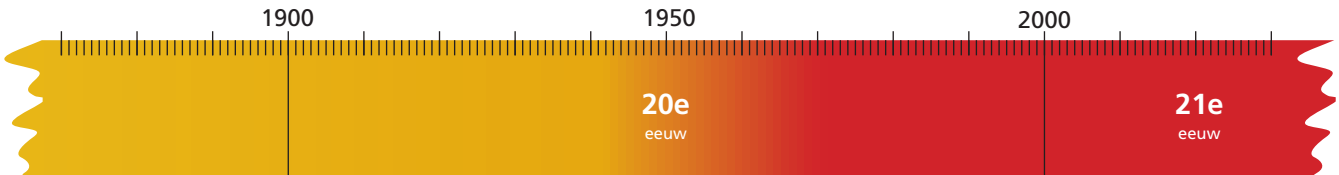

2 KIEZEN – LEZEN – DELEN

- Schrijf de titels van de infofiches in een vak.
- Verbind elk vak met de juiste plaats op de tijdband.

Antwoorden per leerling anders volgens gekozen infofiche (juiste jaartallen beschikbaar in HL).

Four empty boxes with a red dot in the center, representing infofiches to be placed on the timeline.

Four empty boxes with a red dot in the center, representing infofiches to be placed on the timeline.

3 WEET JE HET NU?

- Bekijk de foto's uit onze tijd.
- Noteer onder de foto's waarover het gaat.

Pong

hippies

loopgraven

■ Ken je ook deze foto's? Het zijn er andere dan op de infofiches.

vluchtelingen

fabrieken/automatisatie/
bandwerk

internet

Sinds het begin van de 20e eeuw is de wereld heel erg veranderd. De techniek ging er snel op vooruit. Auto's, schepen, vliegtuigen en zelfs ruimtetuigen werden almaar beter. De uitvinding van de televisie en het internet boden heel wat mogelijkheden. Ook ontspanning werd heel belangrijk. Vroeger was daarvoor weinig tijd, maar vandaag is het een belangrijk deel van ons leven geworden. Films, muziek en kunst zijn er nu voor iedereen.

Maar de kloof tussen arm en rijk wordt groot. Ondanks alle uitvindingen leven veel mensen in armoede en miljoenen mensen zijn op de vlucht voor hongersnood, oorlog en geweld. Twee wereldoorlogen maakten de mens niet duidelijk dat geweld geen oplossing is.

■ Welke problemen of uitdagingen staan ons in de toekomst te wachten?

opwarming van de aarde

terrorisme

vluchtelingen

de kloof tussen arm en rijk

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

- Ik kan opsommen welke veranderingen onze tijd kenmerken en dat illustreren met enkele voorbeelden.
- Ik kan uitdagingen voor de toekomst opsommen.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan vertellen hoe mensen leefden van de prehistorie tot onze tijd.
- Ik weet dat mijn grootouders anders leefden dan ik nu.

1 INTERVIEW MET DE GROOTOUDERS

■ Wat is veranderd? Vul de tabel in.

Wij kennen ...	Mijn grootouders kenden ...
flatscreen	<u>beeldbuistelevisie</u>
digitale foto's	<u>analoge foto's, dia's</u>
smartphone	<u>vaste telefoon / mobiele telefoon</u>
tablet	<u>desktopcomputer</u>

2 WAT DENK JIJ?

- Kleur het bolletje ...
- rood als je niet akkoord bent;
 - groen als je akkoord bent;
 - oranje als je twijfelt.

Over vijftig jaar ...

- zijn er geen schoolboeken meer.
- kunnen we vliegen met een auto.
- gaan we op vakantie naar de maan.
- zijn alle mensen gelijk.
- bestaat voetbal niet meer.
- voeren robots operaties helemaal uit.
- bestaat een televisietoestel niet meer.
- _____
- _____

3 MIJN TOEKOMST: ROLLENSPEL

■ Wat is je droom? Hoe hoop jij dat de wereld er over vijftig jaar zal uitzien?

eigen antwoord

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

- Ik leerde dat er de voorbije twintig jaar veel is veranderd.
- Ik leerde nadenken over mijn toekomst en de droom die ik koester voor de wereld.

DIT KAN IK AL!

- Ik weet dat het doorgeven van een tijdbeeld belangrijk is voor wie na ons komt.

1 MIJN TOEKOMSTIDEE

- Lees de tekst.

Een gebouw met een verhaal

Het gebouw op de foto is een belangrijk gebouw in de stad Boston, aan de oostkust van de Verenigde Staten. Men bouwde het in 1713. Het gebouw heeft al veel functies gehad. Het was ooit een gerechtshof waar mensen hun straf te horen kregen. Het heeft ook al gediend als kantoorgebouw. Het was zelfs ooit het stadhuis van de stad. Maar het is het bekendst als het huis waar men in 1776 voor het eerst de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten voorlas, vanop het balkon. Voordien waren de Verenigde Staten een Britse kolonie. De Britten gebruikten het huis als hoofdgebouw. En daar begint ons verhaal ... De Britten hadden als teken van hun macht twee beelden op het gebouw geplaatst. In 2014 besloot men om het beeld van de leeuw te renoveren (terug proper te maken en te herstellen waar het nodig was). Toen men dat deed, onderzocht men het beeld met een speciale camera en zag men dat er in de kop van het dier een voorwerp zat. Het bleek een koperen doos te zijn, zo groot als een schoendoos. Het was een tijdcapsule! Die bleek in 1901 in het beeld te zijn gestopt. Men besloot om de tijdcapsule te vervangen door een nieuw exemplaar met allerlei zaken uit onze tijd. De inwoners van de stad mochten voorstellen doen. In Boston werd intussen ook een tijdcapsule uit 1795 ontdekt.

Een gebouw met een verhaal

In de stad Boston (Verenigde Staten) staat een gebouw uit 1713. Het was vroeger van de Britten, toen die nog de baas waren in de V.S. Op het gebouw staan twee beelden. Een beeld van een leeuw en een beeld van een eenhoorn. In 2014 ontdekte men dat er in de kop van de leeuw een voorwerp zat. Het was een koperen doos. Het bleek een tijdscapsule te zijn. Men heeft die doos uit het beeld gehaald en er een nieuwe ingestopt. Daarin zitten nu voorwerpen uit onze tijd.

- Wat zou er in de tijdscapsule in de leeuw verborgen hebben gezeten?

eigen antwoord

2 TOT OVER TIEN JAAR!

■ Vul in.

We bergen onze tijdcapsule op om ze samen terug te openen op eigen antwoord

Hier verbergen we ze: eigen antwoord

Plan

Ik denk dat over tien jaar dit heel anders zal zijn in de wereld:

eigen antwoord

Ik denk dat over tien jaar dit heel anders zal zijn voor mezelf:

eigen antwoord

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

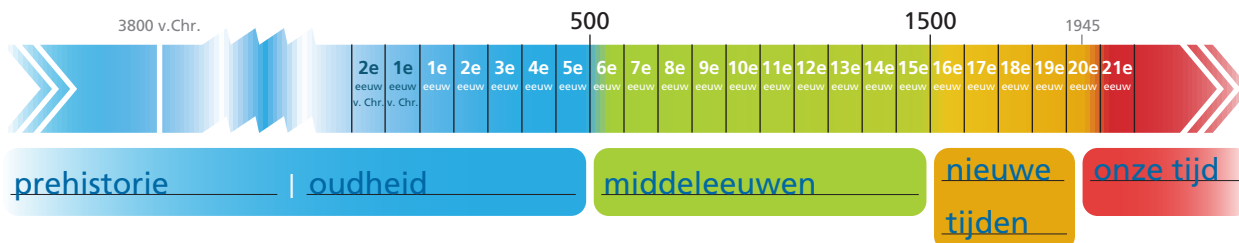
■ Ik leerde nadenken over mijn toekomst en de droom die ik koester voor de wereld.

DIT KAN IK AL!

- Ik kan belangrijke van minder belangrijke informatie onderscheiden.
- Ik ken een mindmap als manier om iets beter te onthouden.

1 SITUEREN IN DE TIJD

Vul de tijdperiodes in op de tijdbalk.

2 HOOFDZAAK EN BIJZAAK

- Soms lijkt alles in een tekst belangrijk.
- Kruis voor elk paar zinnen aan welke jij de belangrijkste vindt.
- De prehistorische mens gebruikte soms een hulpstuk om een speer te gooien.
- De prehistorische mens trok eerst voortdurend rond, maar ging zich later ergens vestigen.
- De Romeinen waren meesters in het bouwen.
- De Romeinen kenden al openbare toiletten.
- In de 19e eeuw moesten de mensen al heel vroeg 's morgens naar de fabriek.
- De fabrieksarbeiders hadden niets te zeggen en verdienden heel weinig.
- In onze tijd veranderde er heel veel.
- In onze tijd werden ontspanning, muziek, dans, kunst en mode steeds belangrijker.

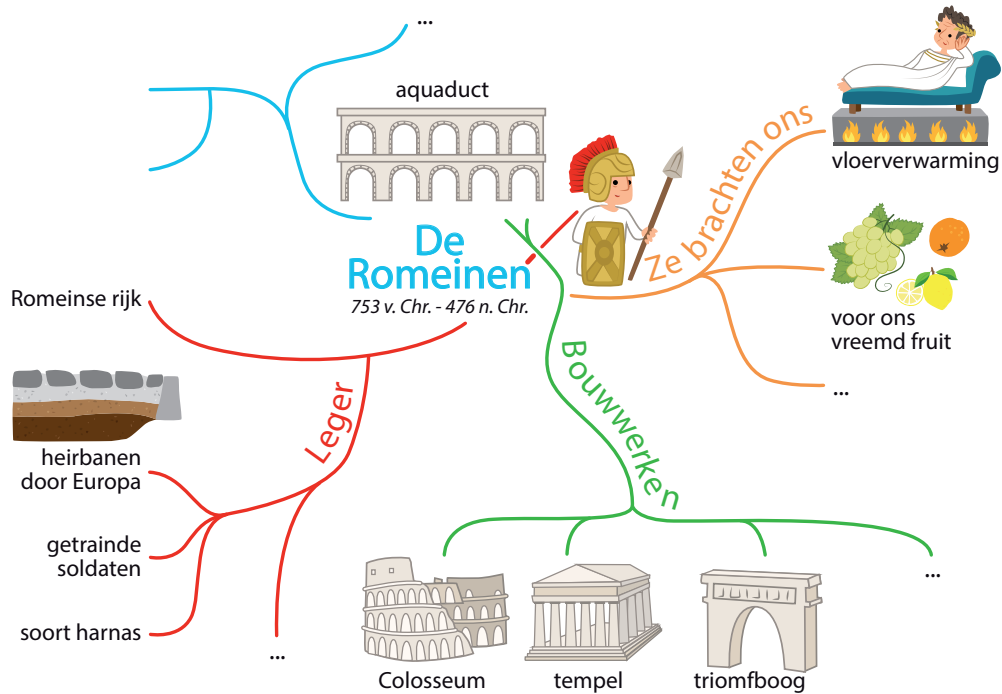
Wat is belangrijk in deze tekst?
 Markeer.

Middeleeuwse monniken zijn vooral bezig met bidden. Dat doen ze al van vóór zonsopgang. Daarnaast werken ze op het land in hun abdij. In de abdij is er ook een ziekenzaal waar de monniken zich bekommeren over de zieken uit de omgeving. Daaruit zijn later de ziekenhuizen gegroeid. Monniken schrijven de Bijbel en ook andere boeken over, met een ganzenvaar en inkt. De eerste letter van een hoofdstuk schrijven ze op een speciale manier. Ze maken daarvan een minischilderij. Dat noemen we een miniatuur. 'Dat is een monnikenwerk' betekent dat je heel veel geduld moet hebben voor een taak. In een abdij leren de monniken lezen en schrijven. Daaruit zijn later de kloosterscholen gegroeid. De monniken verlaten hun abdij zelden.

- Kruis aan wat bij je past.
- Ik kan hoofdzaken en bijzaken goed onderscheiden.
- Ik vind het niet makkelijk om te weten wat belangrijk is en wat niet.
- Ik duid meestal volledige zinnen aan.
- Ik duid vaak te veel aan.
- Ik duid vaak afzonderlijke woorden aan.

3 DE MINDMAP

VOORBEELD

■ Teken nu zelf een mindmap van een bepaalde tijdperiode.

DIT HEB IK VANDAAG GELEERD.

- Ik leerde hoofd- en bijzaken onderscheiden.
- Ik leerde de leerstof samen te vatten door een mindmap te tekenen.

1 MIJN FAVORIETE TIJDPERIODE

Wat vond je van dit thema? Welke tijdperiode vond je de interessantste? Waarom?

[eigen antwoord](#)

2 ZIJN DE VERWACHTINGEN INGELOST?

Wat vond je leuk? Wat vond je minder leuk? Waarom?

[eigen antwoord](#)

3 OM OVER NA TE DENKEN ...

Is de mens slimmer geworden doorheen de tijd?

Heb je doorheen dit thema een antwoord gevonden op de denkvraag?

[Ja. Onze techniek is sterk verbeterd. We maakten altijd](#)
[moeilijkere en technisch betere zaken \(katapult, vloerverwarming,](#)
[stoommachine, vliegtuigen, internet ...\).](#)
[Nee. We voeren nog altijd oorlog, krijgen het](#)
[vluchtelingenprobleem niet opgelost, maken onze aarde kapot](#)
[door broeikasgassen ...](#)

4 WAT WIL JE GRAAG NOG WETEN?

[eigen antwoord](#)

5 MIJN TALENTEN IN DIT THEMA

Ik voel me expert in deze tijdperiode: [eigen antwoord](#)

Ik heb heel wat nieuwe dingen geleerd over

[eigen antwoord](#)

Ik heb het gevoel dat ik nog niet zoveel weet over

[eigen antwoord](#)

Woord	Foto/Voorbeeldzin	Verklaring
<p>de silex (vuursteen)</p>		<p>Een silex is een harde steen waaruit je met een stuk staal vuur kan maken.</p>
<p>de mammoet</p>		<p>Een mammoet is een soort grote olifant. Mammoeten zijn al lang uitgestorven.</p>
<p>de ijstijd</p>		<p>De ijstijd is een langere periode in het verleden waarin het in onze streken veel kouder was.</p>
<p>het hunebed</p>		<p>Een hunebed is een aantal grote stenen op elkaar gestapeld. Vroeger gebruikte men hunebedden als graf.</p>
<p>de grafheuvel</p>		<p>Een grafheuvel is een heuvel die men als begraafplaats gebruikte.</p>
<p>de urne</p>		<p>Een urne is een vaas van steen. In een urne bewaart men de as van iemand die gestorven en gecremeerd is</p>
<p>de evolutie</p>		<p>Een evolutie is het voortdurend veranderen van iets.</p>

Woord	Foto/Voorbeeldzin	Verklaring
de kruisvaarder		Een christen die in de middeleeuwen naar Jeruzalem trok om de heilige stad te bevrijden, noemde men een kruisvaarder .
de abdij		Een abdij is een klooster waar nonnen of monniken wonen.
de kantelen		Kantelen zijn een schutting op de muur van een burcht om zich te beschermen tegen pijlen.
de lijfeigene	<i>De lijfeigene gaf de oogst af aan de burchtheer.</i>	Een lijfeigene is een slaaf die voor de burchtheer moest werken. Hij was eigendom van de burchtheer.
de miniatuur		Een miniatuur is een letter in een boek die met tekeningen is versierd.
de kolonisatie		Koloniseren is een deel van een ver land veroveren en daarover de baas spelen.
de stoommachine		Een machine die werkt door de hete damp van kokend water is een stoommachine .

Woord	Foto/Voorbeeldzin	Verklaring
de constructie		Een constructie is de manier waarop iets is gebouwd.
het beluik	 <p data-bbox="464 779 831 813">© Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarchief</p>	Het beluik is een smal straatje in de stad waar arbeiders in kleine huisjes naast elkaar wonen.
de gieterij		Een fabriek waar men metalen voorwerpen maakt door verwarmd metaal in een vorm te gieten, is een gieterij .
de tuibrug		Een tuibrug is een brug die met heel stevige kabels aan een of meer grote pijlers hangt.
<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>
<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>
<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>
<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/>

WERELD *kanjers*

Peter Vanbedts
Jo Beke
Jonas Lemmens
Renilde Symons
Els van Brantegem

ISBN 978-90-301-4942-2

9 789030 149422